

УДК 780.644.2(091):069(477+4-15+73+71)(045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2022.7(312).42-48

Дмитро Кепін,
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник відділу
ретроспективної бібліографії Книжкової палати України,
e-mail: dKepin@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4528-6095>

Фагот як пам'ятка музичної культури: джерелознавче дослідження

У статті вперше в українській історіографії, музеології та пам'яткознавстві розглянуто твори європейського образотворчого мистецтва, що містять зображення дерев'яного духового музичного інструмента фагота. Проаналізовано зразки живопису, графіки та монументального мистецтва (скульптури). Надано характеристику колекціям фаготів у музеях Західної Європи, США та Канади. Проаналізовано експозиції Національного музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків (м. Київ), Музею театрального, музичного та кіномистецтва України (м. Київ), Яготинського державного історичного музею (м. Яготин, Київська обл.), а також інтернет-ресурси, присвячені зібранням духових інструментів у фондах музеїв Європи, США та Канади.

Під час дослідження використано видання, що зберігаються у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, Національної історичної бібліотеки України, Національного науково-дослідного реставраційного центру України, а також матеріали з особистого архіву та музичної колекції фаготиста, педагога по класу духових музичних інструментів, соліста Київського академічного муніципального духового оркестру В. Кепіна (м. Київ).

На основі проведеного аналізу зроблено висновок, що фламандського художника Деніса ван Аллота можна вважати одним із перших представників європейського живопису, хто доніс до нашого часу відомості про особливості духових інструментів, характерних для музичної культури Західної Європи XVII ст. В Україні зберігається один із найдавніших екземплярів фагота (1730-ті рр.) у Музеї театрального, музичного та кіномистецтва України (м. Київ).

Ключові слова: фагот; музеологія; пам'яткознавство; джерелознавство; музикознавство; історія музики; колекції духових музичних інструментів

Постановка проблеми. Фагот — один із найдавніших дерев'яних духових оркестрових музичних інструментів, що пройшов тривалий і складний шлях розвитку. У результаті майже п'ятсотлітньої генези та різноманітних удосконалень фагот перетворився на багатий і унікальний за виражальними можливостями, надзвичайно мелодійний інструмент, який широко використовують у музичній творчості; йому присвячено чимало досліджень українських [1—6] і закордонних науковців [7—10].

Серед праць вітчизняних фахівців варто виділити монографію, своєрідну енциклопедію, одне з найперших і найповніших видань у музикознавстві, присвячене фаготу, авторства В. Апатського (1928—2019) — видатного науковця, фаготиста та викладача, народного артиста України, доктора мистецтвознавства, професора, члена-кореспондента Академії мистецтв України, члена Національної академії педагогічних наук України, віцепрезидента Спілки музикантів-духовиків України, голови Асоціації виконавців на дерев'яних духових інструментах, члена Всесвітнього професійного об'єднання виконавців на

духових музичних інструментах із подвійною тростиною Double Reed, засновника української фаготної школи [1; 11; 12]. Варто навести й узагальнювальні праці вітчизняних фахівців, присвячених історії розвитку духових музичних інструментів [13—17]. Водночас поза увагою музикознавців залишаються питання аналізу творів образотворчого мистецтва, на яких зображено фагот, та історія формування колекцій духових музичних інструментів.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Джерельну базу дослідження становлять монографії, наукові статті, матеріали наукових конференцій, що зберігаються у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, Національної історичної бібліотеки України, Національного науково-дослідного реставраційного центру України. Для повнішого розкриття теми опрацьовано матеріали експозицій Національного музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків (м. Київ), Музею театрального, музичного та кіномистецтва України (м. Київ), Яготинського державного історичного

музею (м. Яготин, Київська обл.). Проаналізовано інтернет-ресурси, присвячені зібранням духових інструментів у фондах музеїв Європи, США та Канади. У статті також використано цінні матеріали з особистого архіву В. Кепіна — фаготиста, колишнього учня В. Апатського, педагога по класу духових музичних інструментів, соліста оркестру комунального закладу "Концертний заклад культури «Київський академічний муніципальний духовий оркестр»" Департаменту культури виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації).

Мета статті — розглянути твори європейського образотворчого мистецтва, що містять зображення дерев'яного духового музичного інструмента фагота.

Виклад основного матеріалу дослідження. Між дослідниками й досі точаться дискусії щодо генези, місця виникнення й перших майстрів фагота (італ. *fagotto*, букв. — *вузол, зв'язка*) — дерев'яного духового музичного інструмента з конічним каналом і подвійною тростиною (фото 1).

Фото 1. Фагот фірми Й. Гекеля
(*Wilhelm Heckel (1856—1909), Вісбаден, Німеччина, 1901 р.*
Фото з особистої колекції В. Кепіна, 2022 р.

"Предки" фагота належать до родини сопілок (дудок), які виготовляли з очерету. До 1830-х рр. у музичній практиці як басовий голос використовували значних розмірів дудку під назвою "бомбарда" або "поммер" (певний час мала назву "дольч'ян" від італ. *dolce* — *ніжний*).

За доби Середньовіччя в Європі набула поширення родина язичкових духових інструментів із конічним клапаном, завезених, ймовірно, зі Сходу в останній чверті I тис. н. е. Винайдення фагота відносять до другої чверті XVI ст. як результат реконструкцій і вдосконалень бомбардів і поммерів. Зокрема, у другій половині XVI ст. у Нюрнберзі місцевий майстер З. Шітцер розпочав

виготовляти перші інструменти, які продавали не лише в Німеччині, а й за її межами. Спочатку фагот використовували в інструментальних капелах церковних хорів XVI ст. До останньої чверті XVIII ст. інструмент виконував функцію басового голосу оркестру, а від 1740-х рр. відомий у військовій музиці, зокрема у Франції та Німеччині.

У ранньому періоді історії вирізняємо розгалужене сімейство фаготів: дискант-фагот, альт-або тенор-фагот, кварт-фагот, квінт-фагот, подвійний фагот, хорист-фагот і контрфагот. Проте з часом ці різновиди зникли, й у сучасній оркестровій практиці, окрім основного виду, зберігся лише контрфагот, створений 1620 р. інструментальним майстром Г. Шрайбером.

Один із найперших описів конструкції фагота зробив німецький композитор, органіст і письменник доби Відродження М. Преторіус (1571—1621) [1; 7; 8], а перше навчальне видання "Настанова гри на фаготі" видано у м. Мозені 1565 р.

Наразі немає можливості точно визначити, хто та коли вперше використав фагот в оркестрі: згідно з одними історичними відомостями, композитори Д. Габріелі (1558—1613) і Г. Шютц (1585—1672), згідно з іншими, прем'єра інструмента відбулася 1671 р. в опері під час вистави "Помона" ("Pompe") французького композитора Камбера. Вагому роль у розвитку фагота відіграла творчість А. Вівальді (1678—1741), Ф. Й. Гайдна (1732—1809), В. А. Моцарта (1756—1791) (фото 2).

Фото 2. Обкладинка партитури концерту А. Вівальді ля-мінор для фагота, струнних і чембало F. VIII N 7 (Будапешт, 1970) із зображенням фагота, характерного для доби Бароко.
Фото з особистого архіву В. Кепіна

У другій половині XVIII ст. набули поширення сольні та ансамблеві виступи окремих віртуозів на духових інструментах. Перші класичні ансамблі для змішаного складу та сольні кон-

церти для духових належать перу В. А. Моцарта, зокрема для фагота він написав два концерти. Інструмент також можна почути в операх "Сокіл" (1786) і "Син-суперник" (1787) українського композитора Д. Бортнянського (1751—1825). Наприкінці XVIII ст. склад симфонічного оркестру набув класичної форми [2].

Перші згадки про створення оркестрів на теренах України належать до XVII ст. У той час формувалася й музична термінологія. Цінним лексикографічним джерелом є "Лексикон словенороський..." (1627) українського мовознавця, письменника, перекладача, гравера, друкаря й педагога П. Беринди (між 1550—1570-ми рр. — 1632). У словнику зафіксовано низку назв музичних інструментів, серед яких і "дуда" [18; 19].

У 1711 р. у Бахмуті було створено школу для музикантів, де, зокрема, навчали й гри на фаготі. Від 1719 р. інструмент використовували серед місцевої аристократії, у міських та військових оркестрах, що було пов'язано з популярністю й поширенням західноєвропейського репертуару [7; 8]. У цьому контексті вирізняється музична колекція родини Розумовських. Зокрема, гетьман К. Розумовський (1728—1803) у складі власного оркестру мав фаготи, а також колекціонував музичні інструменти. Відомий опис зібрання, що зберігався у його правнучки, княжни В. Репніної (1808—1891) у маєтку в Яготині. На думку дослідників, там зберігались і фаготи, але подальша їхня доля не відома [17; 20].

У відділі формування музичного фонду Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського наявно вісім рукописних каталогів нотної бібліотеки, котрі у 1780-х рр. уклав О. Розумовський (1748—1822). Ці документи дають змогу відтворити склад репертуару й переконливо свідчать про використання фагота в тогочасних музичних творах [21; 22].

Перші зображення інструмента в західноєвропейському образотворчому мистецтві припадають на добу Відродження. Так, у Королівському музеї образотворчих мистецтв (Антверпен) зберігається ліва панель триптиха "Христос з ангелами, що співають та виконують музику" (1480-ті рр.) нідерландського художника Г. Мемлінга (Hans Memling, Jan vom Mimmelyng, бл. 1433—1494), на якій зображено поммер [23].

У книзі С. Вірдунга (Sebastian Virdung, бл. 1465 — бл. 1512) "Німецька музика" ("Musica getuscht", Базель, 1511) є ілюстрація бомбарди. Німецький музикант і музикознавець часів Реформації М. Агрикола (Martin Agricola, 1486—1556) у виданні "Німецька інструментальна музика" (Musika instrumentalis deutsch, Віттенберг,

1529; 1545) подав малюнок дольчіана. У книзі професій і ремесел видавця К. Вейгеля (Christoph Weigel, 1654—1725 чи 1661—1726) уміщено гравюру із зображенням майстра, який виготовляє дольчіан і фагот (Der Pfeiffenmacher, Регенсбург, 1698). Відбиток, ймовірно, було виконано за малюнком гравера К. Люйкена (1672—1708).

Італійський учений-єзуїт Ф. Боннані (Filippo Bonanni, 1638—1723) 1722 р. видав у Римі збірник "Гармонічний кабінет, повний музичних інструментів" (Gabinetto Armonico, pieno d'Istromenti sonori). Це своєрідний каталог кабінету музичних інструментів, хранителем якого був дослідник. Він умістив 150 гравюр музичних інструментів, що надають уявлення про їхній розвиток у різних країнах від Античного періоду до XVIII ст. На одному із зображень відтворено дольчіан [24; 25].

На фрагменті картини фламандського художника Д. ван Алслота (Denijs van Alsloot, бл. 1570 — бл. 1626) "Урочистості на честь ерцгерцогині Ізабелли Австрійської" зображено музиканта, який грає на фаготі (дольчіані) (святковий хід-карнавал "Оммеганг", свято папуги у Брюсселі, хід церкви Богоматері на Саблоні; Musicians taking part in the Ommeganck in Brussels on 31st May 1615: Procession of Notre Dame de Sablon (Procession to Mary at the Zavel in Brussels), бл. 1615 або 1616, 132 x 386 см, олія, полотно, Музей Прадо, Мадрид, фото 3).

Фото 3. Д. ван Алслот "Урочистості на честь ерцгерцогині Ізабелли Австрійської" (святковий хід-карнавал "Оммеганг") (1616, олія, полотно, Музей Прадо, Мадрид; https://www.wikigallery.org/wiki/painting_66182/Denys-Van-Alsloot/Musicians-taking-part-in-The-Ommeganck-in-Brussels-on-31st-May-1615-Procession-of-Notre-Dame-de-Sablon)

До нашого часу дійшло вкрай мало робіт цього художника — приблизно 50. У Національному музеї мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків (м. Київ) експонується картина митця "Лісовий краєвид з видом абатства в околицях Брюсселя" (1609, дуб, олія, 45,5 x 84,7 x 0,8 см) [9; 26; 27].

Надалі, упродовж XVII—XIX ст., в європейському живописі були поширені картини із зображеннями музикантів, які грають на фаготі: голландського художника й музиканта Г. Гальса (Harmen Hals, (бл. 1611—1669)), сина Ф. Гальса — "Фаготист" (приписується, бл. 1660); французького та англійського художника Ф. Мерсьє (Philip Mercier, 1689—1760) — "Співуча вечір" ("The Singing Party") (приписується, бл. 1740) (олія на полотні, 73,1 x 92,1 см, Національна галерея мистецтв, Вашингтон, США; дар Д. Філіпса (Duncan Phillips) (фото 4); голландського художника П. Я. Хореманса (Peter Jakob Horemans, 1700—1776) — "Felix Reiner, bassonist" (1774); англійського художника У. Хогарта (William Hogarth, 1697—1764) — "Музична вечір" (1730); англійського художника Т. Вебстера (Thomas Webster, 1800—1886) — "Сільський хор" (бл. 1847, Музей Вікторії та Альберта, Лондон, Велика Британія); французького художника Е. Дега (Edgar Degas, Hilarie Germain Edgar de Gas, 1834—1917) — "Оркестр опери" (1868, 1869 чи 1870, Музей д'Орсе, Париж) (на картині зображено фаготиста Дезіре Діо, друга художника) (фото 5); французького художника А. Тулуз-Лотрека (Henri Marie Raymond comte de Toulouse-Lautrec Monta, 1864—1901) — "Дезіре Діо, що грає на фаготі" (1893, Нью-Йорк, Зібрання Варбург) та інших [2; 28].

Фото 4. Ф. Мерсьє "Співуча вечір" (олія, полотно, Національна галерея мистецтв, Вашингтон, США).

Листівка-репродукція з особистого архіву В. Кепіна

В оздобленні протестантських і римо-католицьких храмів Західної Європи також можна побачити скульптури фаготистів. Перше монументальне зображення дольчіана (1563) наявно на пам'ятнику курфюрсту Моріцу Саксонському в соборі Святої Діви Марії у Фрайбурзі (Німеччина) авторства Антоніуса ван Зеррена з Антверпена.

Фото 5. Е. Дега "Оркестр опери" (1868, 1869 чи 1870, Музей д'Орсе, Париж)

Іспанський архітектор А. Гауді-і-Корнет (Gaudí y Cornet, 1852—1926) умістив скульптуру фаготиста на фасаді храму Святого Сімейства в Барселоні (Cathedral of La Sagrada Família). Базиліку та храм у стилі каталонського модернізму розпочали зводити у 1882—1884 рр., а 1984 р. пам'ятку внесено до списку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО [29—31].

Колекції фаготів зберігаються у зібраннях державних і приватних музичних музеїв при академіях мистецтв, музики, консерваторіях, університетах. Зокрема, у відділі музичних інструментів (створений 1969 р.) Музею театального, музичного та кіномистецтва України (заснований 1923) експонується фагот, який віднесено до XIX ст. (фото 6). Проте, зважаючи на конструкцію інструмента (наявність 4 клапанів), його можна датувати 1730-ми рр. (атрибуція В. Кепіна).

Фото 6. Фагот 1730-х рр. в експозиції Музею театального, музичного та кіномистецтва України. Фото Д. Кепіна, 2021 р.

Одна з найбільших унікальних колекцій фаготів (36 одиниць) XVIII—XIX ст. демонструється в Музеї музики (створений як Музичний відділ

1946 р.) Національного музею у Празі. Найдавніший дольчян датовано початком XVIII ст. [28]. Зібрання фаготів також репрезентовано в колекції музичних інструментів Бейта (факультет музики Оксфордського університету, Велика Британія), започаткованій 1968 р. музикознавцем Ф. Бейтом; Музеї музичних інструментів Мілана (Італія), що постав 1958 р. із приватної колекції маестро Н. Галліні; колекції музичних інструментів у Метрополітен-музеї, сформованій 1889 р. із приватного зібрання Джозефа В. Дрексела та місис Д. К. Браун (найдавніший екземпляр датовано 1825 р.); Галереї музичних інструментів Катлера Національного музичного музею Університету Південної Дакоти (США) (найдавніший фагот датовано 1823 р.); Музеї музичних інструментів при Паризькій консерваторії (Франція), створеному 1864 р.; Музеї музичних інструментів у Брюсселі (Бельгія), заснованому 1877 р.

На сайті Council of Canadian Bassoonists (councilofcanadianbassoonists.ca/project/the-beautiful-bassoon-jesseread) професор-фаготист Дж. Рід (Jesse Read) подав огляд творів живопису, графіки та скульптури із зображеннями музикантів, що грають на фаготі.

Висновки. Фагот, створений у XVI ст., набув класичної форми в періоді Бароко та Романтизму. Фламандського художника Деніса ван Алслота можна вважати одним із перших представників європейського живопису, хто доніс до нашого часу відомості про духові інструменти, характерні для музичної культури Західної Європи XVII ст. Подальшого дослідження потребує укладання анотованого каталогу творів образотворчого мистецтва, зокрема живопису та графіки, з визначенням можливих імен фаготистів. Актуальним є пошук можливих творів живопису із зображеннями цього інструмента, що збереглися в Україні.

Список використаних літератури та джерел

1. *Апатский В. Н.* Фагот от А до Я / В. Н. Апатский. — Киев : Лазурит-Полиграф, 2017. — 520 с.
2. *Кепін В.* Історичний нарис про виникнення і розвиток фагота / В. Кепін // Матеріали 50-ї студент. наук. конф. — Київ : Київська державна консерваторія ім. П. І. Чайковського, 1972. — С. 16.
3. *Пастухов О. В.* Сольне виконання на фаготі: історична генеза та сучасні трансформації : автореф. дис. ... канд. мистецтвознав. / Пастухов Олександр Валерійович ; Харківський нац. ун-т мистецтв імені І. П. Котляревського. — Харків, 2021. — 17 с.
4. *Старко В. Г.* Фагот у творчій спадщині А. Вівальді / В. Г. Старко // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. — 2012. — № 1. — С. 155—158.
5. *Старко В. Г.* Фаготе мистецтво в Україні : генеза, сучасний стан, шляхи розвитку : автореф. дис. ... канд. мистецтвознав. / Старко Володимир Григорович ; Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка. — Львів, 2014. — 20 с.
6. *Старко В.* Фагот у камерно-інструментальному ансамблі XVII—XIX ст.: питання репертуару / В. Старко // Наукові збірники Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка. — 2015. — Вип. 34. — С. 352—358.
7. *Левин С. Я.* Духовые инструменты в истории музыкальной культуры. В 2 ч. / С. Я. Левин. — Ленинград : Музыка, 1973—. — 22 см.
Ч. 1. — 1973. — 262 с. : ил., нот.
Ч. 2. — 1983. — 190 с. : нот.
8. *Левин С.* Фагот / С. Левин. — 2-е изд. — Москва : Музыка, 1983. — 60 с., ил., нот. — (Музыкальные инструменты).
9. *Kopp V. J.* The Bassoon / James V. Kopp. — New Haven—London : Yale University Press, 2012. — 297 p.
10. *Oromszegi O.* Bassoons at the Narodni Museum, Prague / Otto Oromszegi // The Galpin Society Journal. — 1971. — Vol 24, Jul. — P. 96—101.
11. *Вовк Р. А.* Портрети корифеїв. — Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2013. — 225 с.
12. *Старко В. Г.* До річниці вшанування пам'яті В. М. Апатського — відомого вченого, митця, очільника української фаготної школи / В. Г. Старко // Історія становлення та перспективи розвитку духової музики в контексті національної культури України та зарубіжжя : збірник наукових праць. Вип. 12 / Упор. С. Д. Цюлюпа. — Рівне : Волинські обереги, 2020. — С. 60—64.
13. *Богданов В. О.* Історія духового музичного мистецтва України: від найдавніших часів до початку XX століття / В. О. Богданов, Л. Д. Богданова. — Харків : Сілічева С. О., 2013. — 384 с.
14. *Громченко В. В.* Духове соло в європейській академічній композиторській та виконавській творчості XX — початку XXI ст. (тенденції розвитку, специфіка, систематика) : монографія / В. В. Громченко. — Київ—Дніпро : Ліра, 2020. — 304 с.
15. *Малиновська Р. А.* Генезис духового мистецтва України / Р. А. Малиновська // Історія становлення та перспективи розвитку духової музики в контексті національної культури України та зарубіжжя : збірник наукових праць. Вип. 9 / Упор. С. Д. Цюлюпа. — Рівне : Волинські обереги, 2017. — С. 173—178.

16. Романівський В. І. З історії розвитку духових оркестрів в Україні: XVII — початок XXI століття / В. І. Романівський // Музичне мистецтво України (питання історії, питання педагогіки, питання виконавства, музичне мистецтво в творчих персоналіях) : колективна монографія. — Київ : Ліра-К, 2020. — С. 33—43.
17. Рудчук Ю. А. Духова музика в Україні (XVII—XIX ст.). Історико-музикознавче дослідження : монографія / Ю. А. Рудчук. — Київ : ДАККіМ, 2006. — 228 с.
18. Лексикон словеноросійський Памви Беринди / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; відп. ред. К. К. Цілуйко, передм. В. В. Німчука. — Київ : Вид-во АН УРСР, 1961. — 272 с. — (Пам'ятки української мови XVII ст. Серія наукової літератури).
19. Булик-Верхола С. Зародження наукової музичної термінології української мови в XVI—XVIII ст. / Софія Булик-Верхола // Вісник Нац. ун-ту "Львівська політехніка". Серія "Проблеми української термінології". — 2014. — № 791. — С. 98—101.
20. Рудчук Ю. А. Гетьман Кирило Григорович Розумовський — знавець і любитель витонченої музики / Ю. А. Рудчук // Мистецтвознавство України. — 2010. — Вип. 11. — С. 76—82.
21. Івченко Л. В. Реконструкція нотної колекції О. К. Розумовського за каталогами XVIII ст. / Л. В. Івченко. — Київ, 2004. — 644 с.
22. Шульгіна В. Д. Нариси з історії української музичної культури: джерелознавчий пошук / В. Д. Шульгіна. — Київ : ДАККіМ, 2007. — 276 с.
23. Montagu J. Musical instruments in Hans Memling's paintings / Jeremy Montagu // Early Music. — 2004. — Vol. 35, issue 4, November. — P. 505—525.
24. Ghirardini C. Filippo Bonnani's Gabinetto Armonico and The Antiquarians' writings on Musical Instruments / Cristina Ghirardini // Music in Art. — 2008. — Vol. XXXIII, N 1—2. — P. 169—234.
25. Vanscheeuwijck M. The Baroque Cello and Its Performance / Marc Vanscheeuwijck // Performance Practice Review. — 1996. — Vol. 9, № 1, Spring, Article. — P. 78—96. — Mode of access: <http://scholarship.Claremontedu/pp.r/vol9/iss1/7>. DOI 10.5642/perfrp.199609.07.1.07. — Title from the screen.
26. Willy L. De samenwerking van Hendrik De Clerck met Denijs van Alsloot / Laureyssens Willy // Bulletin. Musles Royaux des Beaux-Arts de Belgique. — 1967. — Seizieme Annee—Publication Trimestrille. — S. 163—178.
27. Живкова О. Атрибуції трьох творів фламандського живопису початку XVII ст. зі збірки Музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків / Олена Живкова, Володимир Цитович // Ханенківські читання : матеріали наук.-практ. конф. Вип. 2. — Київ : Кий, 2000. — С. 37—48.
28. Дега Э. Письма. Воспоминания современников / Пер. с фр. М. Казениной ; пер. с англ. Т. Полевой и Ю. Полева / Эдгар Дега. — Москва : Искусство, 1971. — 304 с.
29. Huerta S. Structural Design in the work of Gaudi / Santiago Huerta // Architectural Science Review. — 2006. — Vol. 49.4. — P. 324—339.
30. Jäger W. The monitoring of world heritage sites during construction works in their vicinity: the Case of Casa Milà and of the Church of Sagrada Família in Barcelona, Spain / W. Jäger, T. Burkert, B. Boekhoff, T. Bakeer // Structural Repairs and Maintenance of Heritage Architecture, XXI. — 2011. — P. 357—374.
31. Marwan H. The Sagrada Família : The Starting Point of CAD/CAM in Architecture / Halabi Marwan // Scientific 6 Journal of Civil Engineering and Architecture. — 2016. — Vol. 2, issue 1, Feb. — P. 12—19.

Dmytro Kepin,

*PhD of Historical Sciences, Senior Researcher
of the Retrospective Bibliography Department
of the Book Chamber of Ukraine*

The bassoon as a monument of musical culture: source studies

The article for the first time in Ukrainian historiography, museology and monumentology considers works of European fine art, where there is an image of a wind wooden musical instrument bassoon. Works of painting, graphics, works of monumental art (sculpture) are analyzed. This is a characteristic of the collections of bassoons in museums in Western Europe, the USA and Canada. Publications stored in the funds of the Vernadsky National Library of Ukraine, Yaroslav Mudryi National Library Of Ukraine, the National Historical Library of Ukraine, the National Scientific and Research Restoration Center of Ukraine were used. The expositions of the Bohdan and Varvara Khanenko National Museum of Arts (Kyiv), the Museum of Theatrical, Musical and Film Art of Ukraine (Kyiv), the State Yagotynsky Historical Museum (Yagotyń, Kyiv Region), as well as Internet resources of collections of wind instruments of a number of museums in Europe, the USA and Canada are analyzed. Materials from the personal archive and musical collection of the bassoonist, teacher in the class of wind musical instruments, soloist of orchestra V. Kepin (Kyiv) were involved.

Based on the analysis, it was concluded that the Flemish artist Denis van Alsloot can be considered one of the first in European painting, which brought to our time the composition of wind musical instruments characteristic of the musical culture of Western Europe of the XVII century. In Ukraine, one of the oldest copies of the bassoon (1730s) is stored in the Museum of Theatrical, Musical and Film Art of Ukraine (Kyiv).

Keywords: *bassoon; museology; monumentology; source studies; musicology; music history; collections of wind musical instruments*

References

1. Apatskij V. N. (2017). *Fagot ot A do Ya*. Kiev: Lazurit-Poligraf.
2. Kepin V. (1972). Istorichnij naris pro viniknennya i rozvitok fagota. *Materiali 50-i student. nauk. konf.* Kyiv: Kiyivska derzhavna konservatoriya im. P. I. Chajkovskogo, p. 16.
3. Pastuhov O. V. (2021). *Solne vikonnannya na fagoti: istorichna geneza ta suchasni transformaciyi*. PhD. Harkivskij nac. un-t mistectv imeni I. P. Kotlyarevskogo. Harkiv.
4. Starko V. G. (2012). Fagot u tvorchij spadshini A. Vivaldi. *Visnik Harkivskoyi derzhavnoyi akademiyi dizajnu i mistectv*, 1, pp. 155—158.
5. Starko V. G. (2014). *Fagotove mistectvo v Ukrayini : geneza, suchasnij stan, shlyahi rozvitku*. PhD. Lvivska nacionalna muzichna akademiya imeni M. V. Lisenka. Lviv.
6. Starko V. (2015). Fagot u kamerno-instrumentalnomu ansambli XVII—XIX st.: pitannya repertuaru. *Naukovi zbirki Lvivskoyi nacionalnoyi muzichnoyi akademiyi imeni M. V. Lisenka*, 34, pp. 352—358.
7. Levin S. Ya. (1973—1983). *Duhovye instrumenty v istorii muzykalnoj kultury. V 2 ch.* Leningrad: Muzyka.
8. Levin S. (1983). *Fagot*. 2-e izd. Moskva: Muzyka.
9. Kopp B. J. (2012). *The Bassoon*. New Haven—London: Yale University Press.
10. Oromszegi O. (1971). Bassoons at the Narodni Museum, Prague. *The Galpin Society Journal*, 24, Jul., pp. 96—101.
11. Vovk R. A. (2013). *Portreti korifeyiv*. Kyiv: NMAU im. P. I. Chajkovskogo.
12. Starko V. G. (2020). Do richnici vshanuvannya pam'yati V. M. Apatskogo — vidomogo vchenogo, mitcya, ochilnika ukrayinskoyi fagotovoyi shkoli. *Istoriya stanovlennya ta perspektivi rozvitku duhovoyi muziki v konteksti nacionalnoyi kulturi Ukrayini ta zarubizhzhya : zbirnik naukovih prac*, 12, pp. 60—64. Rivne: Volinski oberegi.
13. Bogdanov V. O. & Bogdanova L. D. (2013). *Istoriya duhovogo muzichnogo mistectva Ukrayini: vid najdavnishih chasiv do pochatku XX stolittya*. Harkiv: Silicheva S. O.
14. Gromchenko V. V. (2020). *Duhove solo v yevropejskij akademichnij kompozitorskij ta vikonavskij tvorchosti XX — pochatku XXI st. (tendenciyi rozvitku, specifika, sistematika) : monografiya*. Kyiv—Dnipro: Lira.
15. Malinovska R. A. (2017). Genezis duhovogo mistectva Ukrayini. *Istoriya stanovlennya ta perspektivi rozvitku duhovoyi muziki v konteksti nacionalnoyi kulturi Ukrayini ta zarubizhzhya : zbirnik naukovih prac*, 9, pp. 173—178. Rivne: Volinski oberegi.
16. Romanivskij V. I. (2020). Z istoriyi rozvitku duhovih orkestriv v Ukrayini: XVII — pochatok XXI stolittya. *Muzichne mistectvo Ukrayini (pitannya istoriyi, pitannya pedagogiki, pitannya vikonavstva, muzichne mistectvo v tvorchih personaliyah) : kolektivna monografiya*. Kyiv: Lira-K, pp. 33—43.
17. Rudchuk Yu. A. (2006). *Duhova muzika v Ukrayini (XVII—XIX st.). Istoriko-muzikoznavche doslidzhennya : monografiya*. Kyiv: DAKKiM.
18. Cilujko K. K. [vidp. red.]. (1961). *Leksikon slovenoroskij Pamvi Berindi*. Kyiv: Vid-vo AN URSS.
19. Bulik-Verhola S. (2014). Zarozhennya naukovoyi muzichnoyi terminologiyi ukrayinskoyi movi v XVI — XVIII st. *Visnik Nac. un-tu "Lvivska politehnika". Seriya "Problemi ukrayinskoyi terminologiyi"*, 791, pp. 98—101.
20. Rudchuk Yu. A. (2010). Getman Kirilo Grigorovich Rozumovskij — znavec i lyubitel vitonchenoyi muziki. *Mistectvoznavstvo Ukrayini*, 11, pp. 76—82.
21. Ivchenko L. V. (2004). *Rekonstrukciya notnoyi kolekciji O. K. Rozumovskogo za katalogami XVIII st.* Kyiv.
22. Shulgina V. D. (2007). *Narisi z istoriyi ukrayinskoyi muzichnoyi kulturi: dzhereloznavchij poshuk*. Kyiv: DAKKiM.
23. Montagu J. (2004). Musical instruments in Hans Memling's paintings. *Early Music*, 35 (4), November, pp. 505—525.
24. Ghirardini C. (2008). Filippo Bonnani's Gabinetto Armonico and The Antiquarians' writings on Musical Instruments. *Music in Art*, XXXIII (1—2), pp. 169—234.
25. Vanscheeuwijck M. (1996). The Baroque Cello and Its Performance. *Performance Practice Review*, 9 (1), Spring, Article, pp. 78—96, [online]. Available at: <http://scholarship.Claremontedu/pp.r/vol9/iss1/7>. DOI 10.5642/perfrp.199609.07.1.07.
26. Willy L. (1967). De samenwerking van Hendrik De Clerck met Denijs van Alsloot. *Bulletin. Musles Royaux des Beaux-Arts de Belgique. Seizieme Annee—Publication Trimestrille*, pp. 163—178.
27. Zhivkova O. & Citovich V. (2000). Atribuciyi troh tvoriv flamandskogo zhivopisu pochatku XVII st. zi zbirki Muzeyu mistectv imeni Bogdana ta Varvari Hanenkiv. *Hanenkivski chitannya : materialy nauk.-prakt. konf.*, 2, pp. 37—48. Kyiv: Kij.
28. Dega E. (1971). *Pisma. Vospominaniya sovremennikov*. Moskva: Iskusstvo.
29. Huerta S. (2006). Structural Design in the work of Gaudi. *Architectural Science Review*, 49.4, pp. 324—339. Sydney: University of Sydney.
30. Jager W., Burkert T., Boekhoff B. & Baker T. (2011). The monitoring of world heritage sites during construction works in their vicinity: the Case of Casa Mila and of the Church of Sagrada Familian in Barcelona, Spain. *Structural Repairs and Maintenance of Heritage Architecture*, XXI, pp. 357—374.
31. Marwan H. (2016). The Sagrada Familia: The Starting Point of CAD/CAM in Architecture. *Scientific 6 Journal of Civil Engineering and Architecture*, 2 (1), Feb., pp. 12—19.

Надійшла до редакції 19 травня 2022 року